

Diarree belangrijkste doodsoorzaak in Derde Wereld

Eén reden voor de massale sterfte onder kinderen is de popularisering van flesvoeding in ontwikkelingslanden. Babyvoeding kost de ouders te veel van het toch al magere inkomen. Voor de andere kinderen blijft er zo minder geld voor voeding, kleding en verzorging over. Ook de baby's lijden er onnodig door. De hygiënische omstandigheden maken het immers onmogelijk de flessen goed schoon te maken. Het water is vaak niet veilig. De melkpoeder moet met water worden aangengend. Om het water drinkbaar te maken, moet het enige tijd koken. Dat kost schaars brandhout of koemest. In de Derde Wereldlanden vergt het brandstof verzamelen - vooral het schaarse hout - steeds meer inspanning. Er blijft dus minder tijd over om voor een (schamel) loon te werken of huishoudelijke taken te verrichten. Vaak verhit men het water te kort en blijven er bacteriën en ziektekiemen in achter. Als gevolg daarvan overlijden vele kinderen onnodig door diarree en andere ziekten. De kosten voor het raadplegen van artsen en ziekhuisopnamen moet het gezin ook nog van hun magere inkomen betalen. Vaak lenen de ouders voor dit soort onvoorziene uitgaven

Vier miljoen kinderen onder de vijf jaar sterven per jaar aan een diarree besmetting. Het is de belangrijkste doodsoorzaak van kinderen van deze leeftijdsgroep. Van de 14 miljoen kinderen, die per jaar doodgaan, overlijdt een kwart aan de gevolgen van deze aandoening. Alleen al in Afrika maken kinderen voor hun vijfde verjaardag deze ziekte gemiddeld zo'n 23 keer door. In tijd uitgedrukt lijden de kinderen bijna één van hun eerste vijf levensjaren aan een diarree-ziekte. De besmetting leidt tot algehele lichamelijke verzwakking en dus tot ondervoeding. Hun geringe fysieke weerbaarheid kan bij een volgende diarree aanval fataal zijn. Velen van hen zouden in leven zijn gebleven, indien hun ouders en hulpverleners hen ORT (oral rehydration therapy, een anti-uitdroogkuur) hadden toegediend.

Kinderen op het potje in Zimbabwe. Een goede hygiëne is het belangrijkste wapen in de strijd tegen diarree (foto: Yvonne van Hees)

geld bij plaatselijke geldschietters. Deze rekenen woekerrenten van zo'n 10 procent per maand. De schulden lopen dan snel op en uiteindelijk moet men land en andere bezittingen verkopen. Soms 'verkoopen' ouders zelfs hun kinderen. Dit heet in India wel 'bounded labour'. Men schat dat er in India zeker 3 miljoen kinderen hard werken in steenhouwerijen, mijnen en wegeaanleg. Zij verdienen bijna niets, maar moeten door hun arbeid de familieschuld aflossen.

Gebrekkige hygiëne

De tekortschietende milieu-hygiëne in veel ontwikkelingslanden vormt een andere belangrijke oorzaak voor het ontstaan van diarree-ziekten. In de meeste lagen inkomenslanden functioneert de drinkwatervoorziening en het riolerings- en vuilnisophaalsysteem gebrekkig. Open riolen komen er zeer veel voor. Deze vormen broedplaatsen voor infectieziekten. Het zijn ware parasieten-paradijzen. Door de vochtigheid, warmte en de voedingsbodemp van het afval vermenigvuldigen de ziekteverwekkers zich in een recordtempo. Insekten en andere dieren zorgen vervolgens voor de verspreiding van deze ziektekiemen. In de meeste ontwikkelingslan-

den is de stadsreiniging vaak onvoldoende doeltreffend. Het huisafval stort men vaak op een hoop aan het begin van de wijk of het dorp. Uit het huisvuil proberen de armsten van de samenleving bruikbare materialen voor hergebruik in te zamelen, zodat zij in hun inkomen kunnen voorzien. In het beste geval bevinden zich daar ook enige latrines. Vaker doet men zijn ontlasting in het open veld. Een belangrijke verklaring voor de gebrekkige hygiëne vormt niet alleen de algehele economische malaise, maar ten dele ook onwetendheid. De hoge graad van het analfabetisme speelt hierbij een belangrijke rol. Gezondheidseducatie is daarom een langdurig en moeizaam proces. Door de trek naar de grote steden, schieten daar de krottenwijken als paddestoelen uit de grond. Voor de gewezen dorpelingen is het moeilijk om zich staande te

Schoon water en wat suiker en zout zijn het beste medicijn tegen diarree

houden in het turbulente leven van de grote steden. Zij zijn vaak niet bij machte om hun eigen leefklimaat te verbeteren. Daarom zouden lokale overheden veel actiever een preventief gezondheidszorg beleid moeten voeren. Men moet daarbij echter bedenken, dat nog geen 125 jaar geleden de hierboven beschreven situaties in Europa algemeen voorkwamen. In 1866 veroorzaakte de laatste cholera-epidemie in Amsterdam nog 1100 dodelijke slachtoffers. Over de oorzaak van de ziekte tastte men destijds nog in het duister. Vele medici meenden dat luchtbederf de veroorzaker zou zijn. Pas in 1883 ontdekte Koch de cholerabacil en bewees dus dat er sprake is van een bacteriologische besmetting.

Geneesmiddelen

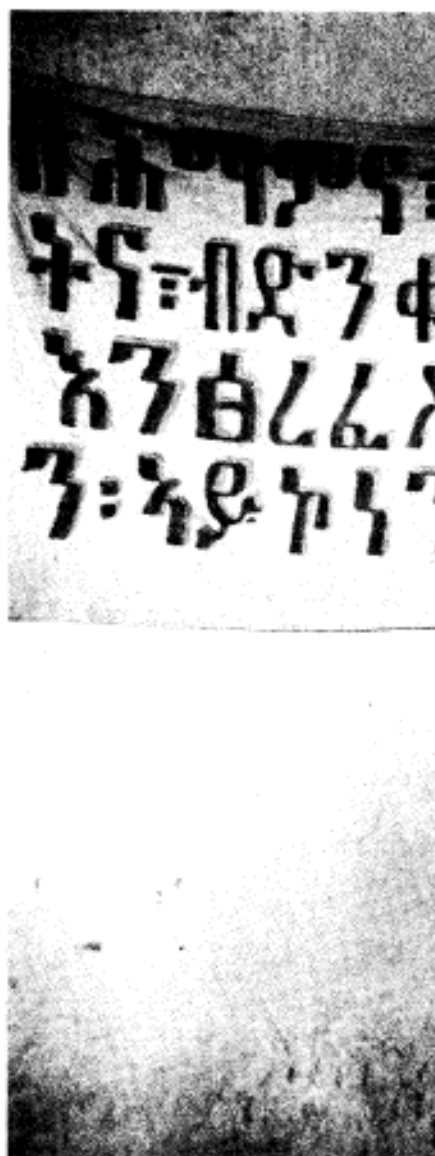
Momenteel worden anti-diarree 'geneesmiddelen' vooral in de ontwikkelingslanden afgezet. Men schat de omzet van dit soort medicamenten op zo'n 2 miljard gulden per jaar. In 1986 bevonden zich wereldwijd zo'n 398 verschillende middelen op de markt. Zo'n 160 grote en kleine bedrijven fabriceren deze produkten. Hieronder bevinden zich een aantal gevaarlijke anti-diarree middelen. Het is te hopen dat het onlangs verschenen boekje 'The rational use of drugs in the management of acute diarrhoea in children' van de WHO (Wereld Gezond-

heidszorg Organisatie) verandering in de wereldwijde behandeling van diarree zal brengen. De WHO wijst erop, dat een groot aantal produkten een dubieuze of zelfs giftige werking vertonen. "Geen enkel middel heeft enige praktische waarde en sommige zijn ronduit gevaarlijk." Sommige pillen bevatten antibiotica en anti-parasitaire substanties. Antiparasitaire geneesmiddelen zou men alleen mogen toedienen, indien er sprake is amoebe aandoening, overigens pas na een antibiotica kuur. Volgens de WHO zouden antibiotica alleen mogen worden gebruikt in geval van dysenterie en cholera. Onnodig antibiotica gebruik verhoogt niet alleen de antibiotica-resistentie van de bacillen, maar werkt ook kostenverhogend en leidt tot uitstel van een juiste behandeling. Een aantal anti-diarree pillen bevat Streptomycin, een antibioticum. De WHO is van mening, dat dit alleen bij de tuberculose bestrijding dient te worden ingezet. Door streptomycin in anti-diarree pillen te verwerken dreigt het gevaar, dat er op termijn geen afdoende en goedkoop geneesmiddel meer tegen tuberculose beschikbaar is. Naast de anti-diarree middelen zijn nog een groot aantal andere medicamenten in gebruik. Zo schat men dat er in India maar liefst 20.000 pillen te koop zijn. Deze pillenjungle veroorzaakt veel verwarring onder artsen. Alle voortdurende reclame, snoepreispjes en zogenaamde wetenschappelijke congressen vertroebelen hun oordeelsvorming. Veel artsen - ook in Nederland - schrijven nog steeds te weinig rationeel voor. Zo schat de WHO dat bijna alle 'gewone' ziekten met 250 geneesmiddelen zijn te bestrijden. Deze staan op de 'essentiële geneesmiddelenlijst' van WHO. Overigens bevinden zich ook op de Nederlandse markt nog steeds een aantal gevaarlijke anti-diarree middelen. De WHO acht in het algemeen alleen de ORT (Orale Rehydratie Therapie) van belang bij de bestrijding van deze ziekte.

Anti-uitdroogkuur

Diarree wordt meestal veroorzaakt door micro-organismen, die de darmwerking ontregelen. Hierdoor is het lichaam niet meer in staat om voldoende vocht op te nemen. De meeste diarree-aandoeningen kunnen met ORT (Oral Rehydration Therapy) genezen. Deze medicatie bestaat uit een oplossing van zout en suiker. De therapie vervangt het verloren lichaamsvocht. Het grote voordeel van ORT boven welk medicijn dan ook, is de beschikbaarheid van zout en suiker in vrijwel elk huishouden ter wereld. Hierdoor kan men thuis een extreem goedkoop 'geneesmiddel' samenstellen. De gemiddelde kosten in

60 landen variëren van f. 0,35 tot f. 1,00 per liter, afhankelijk van de plaatselijke levensstandaard. Men dient natuurlijk wel over veilig drinkwater te beschikken. Door de toenemende bekendheid van de ORT-behandeling, neemt het aantal doden als gevolg van de diarree af. Zelfs in Peru, waar momenteel een grote cholera-epidemie heerst, ligt het aantal sterfgevallen onder kinderen lager, dan men zou verwachten. Zo verwachten de WHO en UNICEF (het Kinderfonds van de Verenigde Naties) dit jaar minstens een miljoen jonge leventjes met dit anti-diarree middel te redden. Er kleven ook enige grote nadelen aan het middel. Het zieke kind vergt veel van het uithoudingsvermogen van de verzorgers. In de meeste gevallen zal het de moeder zijn, die het kind moet verzorgen. Zij dient haar kind met een lepel per etmaal een halve liter van dit mengsel te voeren. Dit dient om de drie minuten plaats te vinden gedurende 5 tot 7 dagen. Dat is noodzakelijk om braken te voorkomen. ORT vermindert niet de duur van een diarree-

aandoening, het vervangt slechts vocht en stimuleert de darmwerking. Daarom zoekt men nog steeds naar beter en goedkoop huismiddel.

Nieuwe therapieën

Recent onderzoek in Dhaka (Bangladesh) toont aan dat de hoeveelheid suiker uit de ORT samenstelling beter kan worden vervangen door rijstmeel of fijngemalen groenten. Men denkt namelijk dat het zetmeel en de proteïne in dit voedsel een sneller herstel bewerkstelligen, dan de ORT-therapie. Het blijkt dat hierdoor de uitscheiding van vocht met 50 procent vermindert, dan alleen bij ORT gebruik. Een andere mogelijkheid is het aanvullen van ORT medicatie met calorierijk voedsel. Het beschermt kinderen met diarree tegen gewichtsverlies en uitdroging. Het gebruikelijke advies om het kind niets te laten eten, is dus onjuist. 'Gezondheidszorgprogramma's die speciaal zijn gericht op de bestrijding van diarree, blijken het effectiefst het aantal ziektegevallen terug te dringen. Zo stierven er voor 1983 in Egypte 100.000

baby's aan diarree. Na de oprichting van een 'National Control of Diarrheal Diseases Program' blijkt het aantal stergevallen met de helft te zijn verminderd. Dankzij het vormen van allerlei gezondheids-teams, die in het hele land programma's ter hand namen. Anti-diarree middelen zijn - helaas? - ook in Nederland beschikbaar. De WHO acht de meeste van deze medicatie ongeschikt voor het bestrijden van reizigersdiarree van westerlingen. Ook het Farmacotherapeutische Kompas (1992) meent: "medicamenteuze behandeling is in de meeste (acute) gevallen niet nodig." Veel mensen menen dat anti-diarree middelen vrij onschadelijk zijn. Zo dachten ook de meeste 11.000 Japanse 'Entereo Vioform'

slachtoffers. Zij gebruikten het middel langdurig om hun stoelgang te verbeteren. Velen van hen raakten totaal verlamd en worden nu moeizaam verpleegd door hun familieleden. Medicijnen kunnen kwalen verlichten en zelfs genezen. In sommige gevallen blijft het middel echter erger dan de kwaal.

Lucas van der Hoeven.

Vrouwen doen de vaat in Mali. Het oppervlaktewater kan echter gevaarlijk ziektekiemen bevatten (foto: Jan Banning)

In een ziekenhuis in Eritrea (Etiopië) wordt voorlichting gegeven over de verspreiding van ziekten (foto: Jan van Veen)